

Катарина З. ЂИРОВИЋ
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за романистику

katarina.milic@filum.kg.ac.rs

ТРИ МАПЕ ЗВЕЗДАНОГ НЕБА И ОНТОЛОШКА ВРЕДНОСТ СИМБОЛА ЗВЕЗДЕ У РОМАНУ *НОЋНИ ЛЕТ* АНТОАНА ДЕ СЕНТ ЕГЗИПЕРИЈА¹

У раду ће бити представљене онтолошка, семиолошка и поетичка вредност симболике звезда у роману *Ноћни лет* Антоана де Сент-Егзиперија. Рашчитавање симбола звезде у Егзиперијевом поетичком универзуму пратиће путеве херменеутике и интерпретативне семиотике, како би се указало на читав семиотички и поетички потенцијал поменутог симбола звезде. Из основног симболичког значења звезде као књижевног мотива, израћају три надсимболичка тематска нивоа у виду три мапе звезданог неба око којих се организује значење романа – прво звездано небо, у коме је звезда знак/сигнал људског света; друго звездано небо, у коме звезда егзистира у склопу научно-технолошког, машинског дискурса, који представља инструмент-табла у авиону којим управља главни лик романа; и, најзад, треће звездано небо, као простор онтолошко-егзистенцијалних промишљања и преиспитивања јунака.

Кључне речи: звезда, мапа, знак, симбол, онтологија, семиотика, поетика, аеронаутика, Антоан де Сент-Егзипери

„Шева је умрла у ваздуху
јер није знала како се пада.”
(Жил Сипервјел, *Гравиџације*)

Увод

Прекретница у развоју аеронаутике, као материјализоване, најзад остварене, прастаре чо-векове жеље за летом, за искораком ка оностраном, уздизањем и неометаним кретањем у имагинативном простору неба као еманације спиритуалног света, догодила се почетком 20. века како на научном, тако и на плану књижевности и уметности. Представљање авиона, као највећег инжењерског достигнућа који је дотадашња цивилизација видела, учествовало је у измени идеје о стварности перцепције, убрзању и релативизовању перцепције као такве, што је и започето кроз развој других технолошких изума – у првом реду фотографије и филма. Место које су у оквиру литерарног дискурса с почетка 20. века добила савремена технолошка истраживања имало је кључну улогу у настанку и развоју авангардних праваца попут футуризма, надреализма, конструкционизма и других, а неоспориво су уписана у дубоке структуре модерних поетика, у виду материјализације имагинације, дематеријализације стварности, ониризације песничких слика и метафора.

¹ Овај рад је настао као резултат истраживања које се финансира по Уговору о преносу средстава за финансирање научноистраживачког рада запослених у настави на акредитованим високошколским установама у 2024. години бр. 451-03-65/2024-03/ 200198.

Аеродинамични елемент у просторној и временској перцепцији литерарног дискурса у свом најелементарнијем облику открива, заправо, идеју о првобитности сна и имагинације воље која сања, која сведочи о предрационалном извору сликовне и вербалне артикулације. Сама идеја о физичкој остварљивости идеје о лету, лакоћи преласка са једне тачке на другу, материјализује перцепцију и наративизује покрет – прелетети авионом исто је као и прелетети оком, и кроз таква надмоћни чин контемплације наративизовати свет, мапирати стварност. Јасно је у којој мери је авион постао моћно литерарно средство у поетикама многих модерних писаца, међу којима је један од најевидентнијих примера Антоан де Сент-Егзипери. Лет авионом се успоставља као динамично концептуализујуће својство Егзиперијеве имагинације, често се користи као помоћно средство наративизације романеског дискурса, али је и део дубоко структурално уписаних дихотомија: небо/земља, материјално/спиритуално, колективно/индивидуално и других. Наведена функционалност и симболика авиона писцу омогућавају да књижевно отелотвори сопствени егзистенцијални патос, паскаловски доживљај света обележеног диспропорцијом микрокосмоса и макрокосмоса.

Роман *Ноћни лет*, којим је Сент-Егзипери, 1931. године, ступио на светску књижевну сцену, приповеда о изазовима са којима се сусрећу пионири авиоиндустрије, приказујући поштанску авиокомпанију из Буенос Ајреса и укрштајући перспективе и приче тројице ликова: Ривјера, управника фирме, који симболички заступа интересе и дужности фирме, Робиноа, инспектора и контролора, као извршне функције и онога који спроводи у дело логику и политику фирме, и Фабијана, пилота, који ноћним летовима превози пошту и који, на крају романа, нестаје заједно са авионом. На првом месту, роман преиспитује моралну дилему која је у основи антагонизма између колективног и индивидуалног осећаја дужности и служења, проблем који настаје у сукобљавању друштвених вредности представљених кодексом авиокомпаније и дужности које из тог кодекса произилазе и моралних вредности појединца. Полазећи од претпоставке да је етика суштински заснована на идеји о људској солидарности (Де Конинк 2017: 9), Фабијанов лик креће се између дужности коју има као пилот, дужности „вишег реда”, која га дефинише као одговорног члана колектива са мисионарским задужењем да пренесе људску реч (он превози писма, речи, поруке), и дужности према супрузи и породичном животу, људском и природном животу, који он, заправо, осећа као дужност другостепене важности, јер Фабијан има да спаси најважније: „Оно што преостаје од света и што треба спасити” (Сент-Егзипери 1994: 49). У том контексту, звезде и сазвежђа представљају знакове људског света, текст и систем комуникације – Фабијанов лет авионом представља, самим тим, чин *чишћења*, ишчитавања знакова кроз препознавање сигнала и њихову метафоричку надградњу и читавање значења, било да је његов поглед уперен у тло на коме му светлост људских насеља личи на сазвежђе, или му се погледом на инструмент-таблу светла причињавају звездама, или се, уроњен у пилотско седиште, осећа делом неба и окружен је звездама, у тишини оностраног.

Прво звездано небо: звезда као знак људског света

Базично значење симбола звезде интуитивно је јасно и препознатљиво, што се и истиче у Гербрановом и Шевалијеовом *Речнику симбола*. Симбол звезде се ту интерпретира као симбол светлости, духовног света и свести, при чему се посебно истиче његово небеско и спиритуално значење кроз антагонизам са симболизмом мрака као изразито материјалног симбола (Гербран, Шевалије 2013: 1120). Симболика звезде се тиме уписује у значење ваздушног елемента као нематеријалног простора и слободног кретања, али представља присуство и пуноћу значења, симболизује елемент свести који је уперен у мрак, празнину и ништавило. Међутим, присуство звезда у непрегледности неба као идеје о целовитом и савршеном простору бескраја, феноменолошкој еманаацији вечности, представља и грешку, инцидент, а инцидентно тумачење присуства

звезда приближава га људском, несавршеном свету. Наиме, Башлар у свом делу *Ваздух и снови* говори о идеалу о целовитости неба, жељи за савршеним плаветнилом неба као жељи за јединством, правој, ваздушној интерпретацији неба која је остварива *само* ако нема отпора, нема супстанцијалности (Башлар 2022: 207-208). Сваки „страни” елемент на небу, било да су то звезда, авион или птица, као да га рањава и неповратно квари равнотежу бесконачности. Управо је таква врста присуства, позитивног означавања, исијавања пуноће оно што звезду чини блиском људском свету значења.

Посматрање звезда представља покушај разумевања космичког устројства, а фантазија о хармоничном и стабилном удруживању звезда у сазвежђа покушај је комуникације са трансцендентним – небо и небески елементи, у неутаживој жељи за рационалним, објашњени су дводимензионално и текстуално, као простор исписивања текста и скуп знакова који га сачињавају. Притом, семио-текстуална интерпретација сазвежђа не исцрпљује се у астрологији и астролошким тумачењима колективних и појединачних судбина, већ се односи и на сасвим интимно, индивидуално и телеолошко тумачење, и то као некакав „знак са неба” у судбоносним тренуцима људских живота, било да се његово присуство интерпретира дословно или метафорички.

Сазвежђа, дакле, представљају рационализујућу активност људске перцепције, феноменолошки аспект ума удружен са херменеутичком активношћу, тако да се посматрање звезданог неба и уочавање облика на њему у целини може представити као *естетски* догађај који се заснива на стварности перцепције, али своје исходиште налази у повратном деловању имагинације као интроспективне човекове активности – чин посматрања сазвежђа постаје чин посматрања у себи. Осим тога, сазвежђа су, према Башлару, уједно и деловање математичке, геометријске имагинације, перцепције која исцртава дијаграме (Башлар 2022: 221), чиме се звездама још више одузима од њихове „стварне” природе и залази се у апстракцију. Звезде као знаци, на тај начин, припадају истовремено природном свету, као и свету апстракције и културе. Оне су зато у стању да означе колективну људску судбину, оно што је заједничко, али и сасвим појединачне, интимне сфере људског постојања.

Контемплација постаје кључно одредиште у тумачењу симболике звезда – посматрање звезда постаје трагање за смислом, представља чин интерпретације, али и освешћује сам чин посматрања као таквог. Према Лиотару (1971: 159), покрет ока представља чин читања и само посматрање третира ствари као да су слова. С тим у вези, гледање звезда подједнако означава њихово присуство и поглед уперен у њих, те се, традиционално, звезде блиско повезују са очима, када се, са једне стране, говори о блиставом и далекосежном погледу, а, са друге стране, о звездама које нас „одозго посматрају”. Везу између звезде као знака и феноменологије гледања уочава и Башлар, тврдећи да: „Звездани свет дотиче нашу душу: то је свет погледа” (Башлар 2022: 233).

Главни лик у роману, Фабијан, летећи авионом и посматрајући светла на тлу која представљају људска насеља, осећа узајамно посматрање и комуникацију која постоји између два светлосна простора: са неба његов авион одаје знак присуства, док на тлу свако појединачно светло, свака кућа и сваки светлосни знак као да је уперен у њега. Управо је овај комуникативни чин оно што представља залог опстанка хуманизма – Фабијанов лет не само да материјално омогућава да опстане вербална, комуникативна веза која је суштинско обележје људског света (писмо, текст), већ улази у шире семиотичко поље означавања емитовањем светлости са авиона као чистог присуства:

Али су се села већ била расветлила, а њихова се сазвежђа стапала. Притискао је прстом, како би намигивала његова навигациона светла, одговарао је селима. Земља је била посута блиставим сигналимa, свака је кућа палила своју звезду право у бескрајну ноћ, као што

светионик окрећемо према мору. Треперило је већ све оно што скрива један људски живот.
(Сент-Егзипери 1994: 14)

Метафора светионика упереног ка мору појачава онтолошку напетост између бескрајног, мрачног пространства и светлећег знака присуства у бездану као феноменолошкој репрезентацији нихилистичке спознаје о људској егзистенцији. Тај незнатни, трепћући сигнал као да у себи сажима све оно што припада човеку, „све оно што скрива један људски живот”, и оно што даје знак свету, док га истовремено дијалектизује: тај знак упућен је некоме, подразумева присуство Другог и поетички потврђује идеју о дијалогу и солидарности као топоса међуратне књижевности.

Непосредно пред пад Фабијановог авиона, када он схвата да нема повратка, светла на тлу нестају, свет одједном постаје непријатељски и затвара се свака могућност вертикалне комуникације између авиона изгубљеног у оностраном и земаљском, људском свету: „Тад му се поглед спусти на град. Не учини му се ни пријатан, ни светао, ни топао. Већ је видео како се осипају безначајне мрвице његових светала” (Сент-Егзипери 1994: 61). Посматрање светлосних сигнала на тлу омогућава му да се оријентише, да осети извесност сопствене судбине и да, у изокренутој перспективи, после уздизања према светлости сазвезђа оствари повратак кроз вођени и контролисани пад у земаљско: „разорени простор са затрпаним градовима и мртвим светлима” (Сент-Егзипери 1994: 88).

Нестајање светала на земљи представља губитак вида, али и губитак дијалектике – губљењем репера његов се референтни систем распада у маглини облака из којих, у борби за смисао, још једном израња, изнад облака, као у изокренутом понору, у бестелесном простору небеске тишине у ком се потпуно и коначно дематеријализује, пронашавши примордијалну, интимну неподвојеност између тела и просторно-временске артикулације света, оног што Ниче (2005: 68) описује као дубоку уроњеност човека у илузије и сновне слике и заборављање телесног. Материјално искуство лета, у ком Фабијан осећа сву тежину и материјализовану снагу машине, бива замењено бестелесним, ониричним летењем кроз простор несвесног. Кернеф (2001: 91) истиче да се ово искуство бестелесности уписује у тематику вечности и тежњу ка тоталном искуству света као важној одредници у Сент-Егзиперијевој поетици. Међутим, Фабијанов ноћни лет завршава се падом у материјално, повратком у земаљско, али се пад као такав не помиње, већ се говори о немогућем повратку:

Обећање далеке, слабе светлости терало га је да настави; ипак, будући да је сумњао, написа радио-телеграфисти: „Не знам да ли ћу проћи. Питајте да ли је иза нас још увек лепо.”
Одговор га ужасну: „Комодоро јавља: повратак овуда немогућ. Невреме.” (Сент-Егзипери 1994: 71)

Са аспекта наративне артикулације романа, пад не постоји, завршетак лета се, у наратолошком смислу, изоставља, остављајући празнину на месту где се формално налази крај наратива, саопштавајући немогућност проналажења смисла у ентропијском урушавању хуманистичких референтних система.

Друго звездано небо: звезда, машина, аеронаутика

Аеронаутичко залеђе Сент-Егзиперијевих романа не може се пренебрегнути и често представља полазиште за многа тумачења, откривајући својствену аеропоетику, поетику ваздуха и летења као полазиште за имагинацију о романескном свету као специфичном простору у ком коегзистирају човек и авион/машина. Сент-Егзиперијева примарна фантазија о летењу као ониричном и тоталном сензорном искуству омогућена је претпоставком о органском схватању

машине као хармоничног система који је једно са човеком и представља проширени капацитет његовог искуства. Међутим, у пишевом схватању међусобног прожимања човека и машине као да нема ничега дословно футуристичког, како се то у први мах може претпоставити. Авион и пилот у роману постају једно тело, једно биће, машина је до крајњих граница хуманизована и човеку омогућава надљудско искуство које, парадоксално, њему није зачуђујуће и страно, већ га подсећа на примордијални свет слика и утисака, повратак у пред-свесно стање јединства са примарним (не)материјалним светом. У Сент-Егзиперијевим романима често се среће идеја о неиздрживој тежини материје и њеној масивности (Кеснел 2001: 18), али та је материја жива, живи сопственим животом, и то је искуство похрањено у инстинктивном животу сензација који претходи свакој рационализацији:

Увуче главу у кабину. Радијум на казаљкама поче светлוצати. Пилот редом провери бројке и осети задовољство. Осетио је да се чврсто сместио на небу. Дотаче прстом челичну уздужницу и осети како металом тече живот. Мотор од пет стотина коњских снага стварао је у материји благу струју која је њену студен претварала у баршунасто месо. И овога пута пилот у ваздуху није осећао ни вртоглавицу ни опојност, већ тајанствено подрхтавање живог меса. (Сент-Егзипери 1994: 14-15)

Материјално искуство летења, насупрот претпоставци о вртоглавој и опојној лакоћи и бестелесности кретања у ваздуху, у роману је приказано као искуство сирове снаге и тежине, садржане у представи челичне машине којом протиче живот и која подрхтава као напети мишићи и живо месо.

Фабијанов лет авионом приказује механичку снагу на делу, али и учествује у конкретизацији пишеве математичке имагинације кроз перцептибилну специјализацију и технолошко и геометријско мапирање простора. У авионској кабини, наслоњен у пилотском седишту, као у некаквој механичкој материци у којој је окружен удобношћу и топлотом, пилот прати семиологију инструмент-табле која је пред њим и која му даје знаке у виду светлосних сигнала, звездане светлости коју он моментално препознаје: „[...] већ су сада сви инструменти у светлוצавим бројкама сијали слабашном, звезданом светлошћу” (Сент-Егзипери 1994: 70). Светла на инструмент-табли у авиону, као мапа механичког неба, механичка сазвежђа, производ су активне, инжењерске, конструкторске мисли као текстуалног записа и симптоматологије машинских перформанси авиона који ради и пратећи њих пилот зна да микросвет који сачињава авион заједно са њим функционише. Осим тога, механичке звезде којима је окружен, део су шире, интертекстуалне семиологије коју сачињава читав аеронаутички систем, од појединачних авиона, преко небеских коридора, којима се исцртава њихово векторско кретање, до аеродромске писте, која својим сопственим навигационим светлима (звездама које призивају и наводе) саопштава где је исходиште, где може безбедно да слети, приређујући свечани дочек: „Синуше светла. Црвене светиљке аеродромске расвете обасјаше хангар, телеграфске стубове, четвртасто земљиште. Спремали су свечаност” (Сент-Егзипери 1994: 21). Потврђујући изнова да су сазвежђа као таква производ математичке имагинације, инжењерске маште која конкретизује идеје и конструише машину, Сент-Егзипери кроз лик пилота проговара и о идеји о перцепцији као семиолошкој интерпретацији, јер, гледајући у сигнале и сазвежђа, он их препознаје и тумачи и, најзад, опет ствара кроз имагинацију. Према Дифрену (1973: 416) имагинација је *naturans* света, његов активни принцип стварања који је у основи перцепције, па Фабијаново летење авионом представља емпиријску имагинацију на делу, која се наставља у трансценденталној имагинацији.

Треће звездано небо: онтопоетика звезда

Фабијанов ноћни лет, кретање кроз ваздушни, отворени, мрачни простор неба, на ком успева да разазна светла која припадају земљи и светла која припадају небу, заправо је вертикално организовање света кроз дијалектизацију простора, оностраног и ононостраног. Преласком из једног у други простор главни лик непрестано преиспитује границе и креће се у непресушној жељи за референтом, непрекидно се суочавајући са неоправданим присуством звезда и њиховим божанским сјајем, гледајући у „ведро небо окићено звездама, ту божанску расвету” (Сент-Егзипери 1994: 43). Сваки Фабијанов лет постаје прилика за филозофску спекулацију о динамизму кретања као онтолошком предуслову човековог постојања, где се трагање за преласком, за оностраним, успоставља као залог опстанка аксиологије хуманизма. Кроз динамику лета остварује се онтолошко-поетичка стратификација света Сент-Егзиперијевог романа, темељна напетост на којој почива читава његова структура. Заласком у простор бесконачног, Фабијан схвата да губи референтни систем који је заснован на рационалистичком поимању света и открива простор чисте перцепције, осећа материјализам свог тела и тела авиона, заједничко дисање и „снагу живог меса”, али и уочава светлост звезде као знака чистог присуства, а не као некакво математичко устројство универзума. У тродимензионалном простору неба перцепција сазвежђа се усложњава, небо се више не перцепира као површина папира на ком је исписан текст, већ постаје свет бесконачне материје у ком се налази право ваздушно тумачење симболике лета. За Башлара, истинску ваздушност неба и небеских слика увек треба тражити у динамици дематеријализације, простору који је неиздеференциран и минимално супстанцијални свет, а сазвежђе представља слику спорог, мирног небеског кретања и времена које се одмара (Башлар 2022: 205, 229). Фабијан се, дакле, придружује спорости звезданог неба и препушта се његовој судбини, потпуно усамљен:

Фабијан обноћ лута кроз дивоту облака, али, испод њега, нешто ниже, налази се вечност. Изгубљен је у сазвежђу у којем једино он борави. Још увек држи свет у шакама и њише га на прсима. У управљачу стиска сву тежину људског богатства и очајнички носи, од звезде до звезде, бескорисно благо које ће морати предати... (Сент-Егзипери 1994: 98)

Искорењеношћу из рационализујућих и митологизујућих наратива, која се саопштава симболичким летењем, симболизам звезде неочекивано се окреће људском, интимном свету појединца, појединачним истинама и херменеутикама: звезда постаје лични говор, залази у простор интроспекције, ауторефлексије и дијалога са унутрашњим Другим. У том смислу, симболизам звезде постаје део индивидуалне семиологије, засебне симболике, као симптом и манифестација човековог сопства, његових дубоких уверења и значења која у себи исписује. За Ривјера, звезда је судбински белег, знак и обележје моралне дужности, бреме које носи са собом одговорност функције коју појединац има у односу на читаво човечанство, знак који га, притом, издваја и који га чини усамљеним: „Ове вечери, кад су два моја авиона у зраку, ја одговарам за цело небо. Та звезда је знак који ме тражи у тој гомили и који ме налази: стога се осећам туђ, понешто усамљен” (Сент-Егзипери 1994: 47). Ривјерова усамљеност очитује се кроз симболику звезде као знака усамљене, бесконачне аналогије, заувек затворене у себи, као знака интимног присуства језика којим само он говори: „Као тај звездани знак. Говорио му је преко толиких рамена језиком који је једино он разумео” (Сент-Егзипери 1994: 48). За лик Фабијанове супруге, који искључиво припада земаљском свету, симболизам звезде надограђује се на ритуалност молитве, као симбола афективне повезаности и вере у божанску заштиту: „Али његова жена је осећала да је он већ узлетео. Та широка рамена су већ почивала на небесима. Она му то и покаже. – Лепоти је време, пут је поплочан звездама” (Сент-Егзипери 1994: 62), а потом: „И млада жена би опет легла, смирена том месечином и тим звездама, хиљадама присуства око њезина мужа” (Сент-Егзипери 1994: 80).

Онтолошка симболика звезда комплетира се тек кроз тематику и тропологију ноћи, која се успоставља као хронотоп који метафорички проговара о перцепцији људског постојања. Осим тога, симболика ноћи уписује се и у аксиолошку потрагу за човеком, за примитивним знаком људског света који се невербално артикулише, у виду сигнала који наводи на сањарење, на спознају људског кроз имагинацију о људском. Треба истаћи да је поетика ноћи једна од најзначајнијих одредница Сент-Егзиперијевог стваралаштва (Кеснел 2001: 24), па Сент-Егзипери у овом роману даје бергсоновски приказ ноћне спознаје кроз интуицију и имагинативну активност која следи перцепцији, херменеутици знакова-сигнала, која се ослања искључиво на креативност посматрача-тумача. Фабијанова спознаја обележена је узнемиренем гледањем у сигнале-звезде, а тај метафизички немир јавља се као последица активности продорне и хитре интелигенције која *јасно види*, модернистичког субјекта који не може да занемари узнемирујуће аспекте света у ком се налази:

И одједном, као ноћобдија усред ноћи, сазнаје да ноћ открива човека: ти сигнали, та светла, тај немир. Та припроста звезда у помрчини је усамљена кућа. Једна се гаси: то је кућа која у себи затвара љубав. Или досаду. То је кућа, која више не даје знакове осталом свету. (Сент-Егзипери 1994: 16)

Узнемирена модернистичка свест посматра знаке око себе и херменеутиком, као својеврсном нарагивизацијом, проналази смисао њиховог и сопственог постојања. Одсуство знакова на тлу Фабијан тумачи као злослутну поруку. Прекид комуникације не само да постаје најавна надлазеће опасности, већ се и у есхатолошком кључу у свести јунака испољава и као директни узрок пропасти. Симболичка објава Фабијанове смрти јавља се кроз метафору сувише ведре ноћи, светала звезда које одвише јако светле: „Ривјеру су се звезде чиниле одвише сјајне, ваздух одвише влажан. Каква чудесна ноћ! [...] Претећа ноћ што је зао ветар дотиче и нагриза. Ноћ коју је тешко победити” (Сент-Егзипери 1994: 78).

Смрт се, дакле, објављује светлосним сигнаlima хиљадама звезда, као светлост апсолутне истине која се не може сагледати. Заслепљујућа светлост звезда сада у себи носи кобно значење, авион се креће између невидљивих рушевина – онтолошка арматура света неповратно је разрушена: „Фабијану је било као да му прете невидљиве рушевине. Замисли како обилази и поново сусреће сто хиљада звезда, али не скрене ни за степен” (Сент-Егзипери 1994: 69). Изворни динамизам, који се најпре везује за кретање авиона, сада је онемогућен – Фабијанови покушаји да њиме управља постају узалудни и кретање је дезоријентисано. Покушај да се изађе из олује одиграва се вртоглавим пењањем, кроз расцеп олује који истовремено представља пролаз, али и изокренути понор:

И управо у том тренутку, у једном расцепу олује, засија, као смртоносна мека у дну врше, неколико звезда. Био је сигуран да је то замка: видиш три звезде у рупи, успињеш се према њима, затим не можеш сићи и остајеш тамо горе да гризеш звезде... Али његова је глад за светлошћу била толика да се он подиже. (Сент-Егзипери 1994: 90-91)

Вртоглавица коју пилот осећа у успону представља, заправо, потпуну егзистенцијалну дезоријентисаност у бескрајном, нематеријалном простору у ком, најзад, уочава неколико звезда као подсећање на глад за онтолошком извесношћу и сигурношћу: „Обогаћен светлом коначишта, он би се до смрти окретао око тога знака за којим је гладовао. И сад се успињао у сусрет светлосним пољима” (Сент-Егзипери 1994: 92). Глад за онтологијом је оно што, на концу, одређује симболизам звезде, те она постаје знак изумируће трансценденције, али и воље за трансцендентним као носиоцем хуманизма.

Закључак

Сент-Егзиперијев роман *Ноћни лет* неоспорно се уписује у етичке полемике којима је обележена књижевност прве половине 20. века, која је, кроз филозофију егзистенцијализма, књижевно тематизовала питања дужности служења колективу, добровољачку активност и осуђивање ратних дезертера, али и окретање индивидуалном, људском свету, интими дома и једноставног живота од кога се појединац откида и који жртвује. Главни лик у роману *Ноћни лет* има надљудски задатак, који се састоји у чувању људске речи, „јединог што је остало и што вреди спасити”, а тај се задатак фигурише кроз симболику лета, чинећи својствену аеропоетику засновану на идеји о мапирању неба, као симболичког покушаја да се људски свет као такав одржи. Чини се да симболизам звезде и звезданог неба игра једну од кључних улога у поетичком и симболичком организовању и артикулисању онтолошке и егзистенцијалне вредности идеје о људској одговорности, као и идентитетског уобличавања сопства у пресеку поменутих етичких парадигми, али тај симболизам није заснован на космолошким преокупацијама, већ је дубоко укоренен у хуманистички идеал.

Симбол звезде у роману, стога, првенствено има људску вредност, док је троструки симболизам звезда актуализован и артикулисан у виду три мапе звезданог неба, које сведоче о крајњем опредељењу за машту, сан и имагинацију, упркос свој тежњи ка рационалном, смисленом постојању. Најзначајнији задатак главног лика јесте да отелотвори аксиологију хуманизма на којој је заснована свака претпоставка о људском моралу, да изнова спозна главне вредности тог морала и, најзад, у једном посве онтолошком окружењу, измештен у простор ониричног, несвесног и апсолутног, те вредности да учини инстинктивним и врати их првобитној интуицији. Самим тим, роман *Ноћни лет* суштински је трагичан, морао је да се заврши нестанком пилота, смрћу која мора бити исходиште подухвата вођеног страстеном идејом отеловљеном у лику који је њом обузет целим својим бићем – хуманистичким идеалом који је залог његовог постојања и због ког мора да страда.

ИЗВОРИ

Сент-Егзипери 1994: А. де Сент-Егзипери, *Ноћни лет*, Нови сад: Соларис.

ЛИТЕРАТУРА

- Башлар 2022: Г. Башлар, *Ваздух и снови*, Сремски Карловци/Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Гербран, Шевалије 2013: А. Gerbran, Ž. Ševalije, *Rečnik simbola: mitovi, snovi, običaji, postupci, oblici, likovi, boje, brojevi*, Novi Sad: Kiša/Stylos art.
- Де Конинк 2017: Т. De Koninck, «De la dignité humaine», *Éthique en éducation et en formation*. Les Dossiers du GREE, n°3, 2017, 7-21. <https://doi.org/10.7202/1042933ar>. 10.09.2024.
- Дифрен 1973: М. Dufrenne, *The Phenomenology of Aesthetic Experience*, Evanston: Northwestern University Press.
- Кернеф 2001: Ј. Kerneff, «L'éternité chez Saint-Exupéry», *Études littéraires*, n°33(2), 2001. Université Laval, 83-95. <https://doi.org/10.7202/501294ar>. 10.09.2024.
- Кеснел 2001: М. Quesnel, «La création chez Saint-Exupéry», *Études littéraires*, n°33(2), 2001, Université Laval, 13-26. <https://doi.org/10.7202/5012ar>. 10.09.2024.
- Лиотар 1971: Ј.-Ф. Lyotard, *Discours, figure*, Paris : Éditions Klincksieck.
- Ниче 2005: F. Niče, *Knjiga o filozofu/Antihrist/Dionisovi ditirambi*, Beograd: Dereta.

TROIS CARTES DU CIEL ÉTOILÉ ET LA VALEUR ONTOLOGIQUE DU SYMBOLE DE L'ÉTOILE DANS LE ROMAN *VOL DE NUIT* D'ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

Résumé

L'article présente la valeur ontologique, sémiologique et poétique de la symbolique des étoiles dans le roman *Vol de nuit* d'Antoine de Saint-Exupéry. La lecture du symbole de l'étoile dans l'univers poétique de Saint-Exupéry suit les sentiers de l'herméneutique et de la sémiotique interprétative, afin de mettre en évidence tout le potentiel sémiotique et poétique du symbole de l'étoile dans le roman. Le sens symbolique primordial de l'étoile comme motif littéraire fait ressortir trois niveaux thématiques suprasymboliques sous la forme de trois cartes du ciel étoilé, autour desquelles est organisée la signification du roman – le premier ciel étoilé, dans lequel l'étoile est le signe / le signal du monde humain; le deuxième ciel étoilé, dans lequel l'étoile existe dans le discours de la machine scientifique-technologie qui représente le panneau de navigation; et, enfin, le troisième ciel étoilé, comme espace du questionnement ontologique du héros. Le roman de Saint-Exupéry s'inscrit ainsi dans les polémiques éthiques qui ont marqué la littérature de la première moitié du XXe siècle, qui, à travers la philosophie de l'existentialisme, thématise littérairement les questions du devoir au service du collectif, mais aussi le fait de se tourner vers l'individu, le monde humain, l'intimité du foyer et une vie simple dont l'individu se détache et se sacrifie. Il semble que le symbolisme de l'étoile et du ciel étoilé joue l'un des rôles clés dans l'organisation poétique et symbolique et l'articulation de la valeur ontologique et existentielle de l'idée de responsabilité humaine, ainsi que dans la formation identitaire du soi.

Mots clés: étoile, carte, signe, symbole, ontologie, sémiotique, poétique, aéronautique, Antoine de Saint-Exupéry

Katarina Z. Ćirović